

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ
АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ НАСИЛЛЮ В ОСВІТНІХ
ЗАКЛАДАХ**

*Матеріали
IV Всеукраїнського форуму
24 березня 2023 року*

Дніпро
2023

УДК 316.6:34+364.632

С-69

Рекомендовано до друку Вченою Радою Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет» (протокол № 8 від 27.04.2023).

С-69 Соціально-психологічні та правові аспекти протидії насиллю в освітніх закладах: матер. IV Всеукр. форуму (Дніпро, 24 берез. 2023 р.). Дніпро : ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет». 148 с.

Вміщено матеріали IV Всеукраїнського форуму, в якому взяли участь вчителі загальноосвітніх шкіл, науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти, юристи, психологи, соціологи, вихователі таких міст України, як: Дніпро, Одеса, Северодонецьк, Луцьк, Іспанія, Німеччина. Тематика статей охоплює актуальні питання щодо протидії насиллю в освітніх закладах.

Матеріали форуму надруковані в авторській редакції.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Кириченко Олег Вікторович – доктор юридичних наук, доцент, ректор Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Алфьорова Тетяна Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент, проректор Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Пріснякова Людмила Макарівна – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Скок Олександра Сергіївна – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри права Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Крашеніннікова Тетяна Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри міжкультурної коумнікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Мірошник Андрій Дмитрович – провідний фахівець відділу організації наукової роботи, міжнародних зв'язків та академічної мобільності

© ВВПЗ ДГУ, 2023

© Автори, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
НАПРЯМОК: ПСИХОЛОГІЧНИЙ	
Агарков О.А. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	8
Алещенко О.В. ПРИХОВАНА АГРЕСІЯ.....	11
Варакута М.Л. МОБІНГ ЯК КОЛЕКТИВНЕ ЗНУЩАННЯ.....	15
Гарькавець С.О., Сібіркіна В.В. ДО ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ НАСИЛЛЯ.....	19
Daniel Shvaука, Корсунська В.В. ЗАПИТ НАШИХ ІСТИН. СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД.....	24
Крашеніннікова Т.В. ПОЛІТИЧНЕ МАНІПУЛЮВАННЯ НАСЕЛЕННЯМ ЗА ДОМОМОГОЮ МОВНИХ ЗАСОБІВ.....	29
Липовська Н.А. УПРАВЛІНСЬКА ГОТОВНІСТЬ ДО ПРОТИДІЇ ПСИХОЛОГІЧНОМУ НАСИЛЬСТВУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ.....	34
Лосієвська О.Г., Мороз В.А., Гончарова Н.Ю. РОЗВИТОК КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	37
Лосієвська О.Г., Мальнев А.С., Коверга В.П. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ.....	43
Михайлюта В.В. НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ З ПРОЯВАМИ ПОРУШЕНЬ ПСИХІЧНОЇ СФЕРИ: УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ.....	48

Моїсєєва Л.В. МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ЯК СКЛАДОВА ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я.....	51
Негодченко О.П. НАСИЛЛЯ В КУЛЬТУРНОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОСТОРИ.....	55
Остренко С.А. ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	58
Пашко А.О. ТЕРОРИЗМ – ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ МЕТОД УПРАВЛІННЯ ПОВЕДІНКОЮ НАСЕЛЕННЯ.....	63
Потапюк Л. М., Коляда В. Р. ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ.....	65
Пріснякова Л.М. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ.....	71
Савченкова М.В. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	76
Самойлов О.Є. ДО ПРОБЛЕМИ ПОШУКУ ЗАСОБІВ БОРОТЬБИ З НАСИЛЬСТВОМ.....	80
Сахарова К.О. ВПЛИВ МОБІНГУ ТА БОССІНГУ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ПРАЦІВНИКА.....	85
Сахарова К.О., Маркіяненко М.Є. НЕДОЛІКИ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ.....	90
Сахарова К.О., Підпригора І. А. ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО РОБОТИ З ПРОБЛЕМОЮ БУЛІНГУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ.....	94

Сергєєв С.Ю. ВІДНОВЛЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОЇ РЕКРЕАЦІЇ.....	98
Сергієні О.В., Горіна О.Т. СТРУКТУРА РОЛЬОВОГО РОЗПОДІЛУ УЧАСНИКІВ БУЛІНГУ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ.....	101
Степанченко О.М. ПРОФІЛАКТИКА ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ В АРМІЇ США: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....	105
Тарасевич І.Ю. ІНДИВІДУАЛЬНО ТИПОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВІКТИМОГЕННОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....	109
Туз С.С. ЗАПОБІГАННЯ ПОСТТРАВМАТИЧНОМУ СТРЕСОВОМУ РОЗЛАДУ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	114
Фаст Д.Є. ЗАПОБІГАННЯ ПОСТТРАВМАТИЧНОМУ СТРЕСОВОМУ РОЗЛАДУ: ДОСВІД МІЛІТАРНОЇ СЛУЖБИ США.....	118
Хожило І.І. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДХОДІВ ДО ВИБОРУ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	123
Шевченко О.С. ВІДНОВЛЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я В КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА.....	126
Шевченко С.О. ЗАПОБІГАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОМУ НАСИЛЬСТВУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	130
НАПРЯМОК: ПРАВОВИЙ	
Гладков К.Ю. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ЧАСТИНІ РЕАГУВАННЯ НА ВИПАДКИ БУЛІНГУ (ЦЬКУВАННЯ) В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ.....	135

Лежнєва Т.М.

ТРУДО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ.....139

Скок О.С.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ
ЗА ДЕЯКІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЖИТТЯ
ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ.....145

Черноп'ятов С.В.

ДО ПИТАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ
ОСВІТНЬОГО ОМБУДСМЕНА У ЦИВІЛІСТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ.....148

[genetyczne/badania-dna-i-ich-rola-we-wspolczesnej-medycynie/](https://www.mannheim.de/sites/default/files/2022-03/Brosch%C3%BCre_Themeninsel%20Gewalt_A6_22_pl_V2.pdf) (accessed 10.03.2023).

3. Preißler C. Gemeinsam gegen Gewalt (Wspólnie przeciwko przemocy). *Mannheimer Frauenhaus e.V, Urząd Miasta Mannheim Przemoc ma wiele twarzy – Oferty pomocy w Mannheim. Übersetzungsbüro Engin GmbH, Mannheim.* Grudzień 2021. (wydanie II zaktualizowane) s. 80. Available at: https://www.mannheim.de/sites/default/files/2022-03/Brosch%C3%BCre_Themeninsel%20Gewalt_A6_22_pl_V2.pdf (accessed 10.03.2023).

Крашеніннікова Тетяна Валеріївна

*кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

ПОЛІТИЧНЕ МАНІПУЛЮВАННЯ НАСЕЛЕННЯМ ЗА ДОМОМОГОЮ МОВНИХ ЗАСОБІВ

За допомогою мови людина утверджується як особистість, може відтворювати і стверджувати своє власне «я», свою позицію та життєві принципи. Варто пам'ятати, що мова також є важливим засобом маніпулювання людьми, способом зміни їхньої свідомості.

Маніпуляцію варто розуміти як вид психологічного та психолінгвістичного впливу, вміле виконання якого призводить до прихованого породження в іншій людині намірів, які не співпадають з її актуально існуючими бажаннями.

Однією із функцій мови є *державотворча* (мова є виявом саморозвитку держави, який консолідує сучасне суспільство в націю). О. Руда у монографічній праці «Мовне питання як об'єкт маніпулятивних стратегій у сучасному політичному просторі» проаналізувала послідовність вивчення маніпулятивних дій в Україні та за кордоном, а також визначила, що першість у вивченні механізмів і наслідків маніпулятивного впливу

належить філософам, політологам, соціологам і психологам. Учені досліджували як маніпулювання масовою свідомістю, так і питання міжособистісного маніпулятивного впливу [1, с.50-51].

Аналізу вербального впливу та механізмам його здійснення на пострадянському просторі присвячені праці А. Баранова, В. Дем'янова, О. Іссерс, Т. Ковалевської, С. Мегентесова, І. Мохамеда, Ю. Нестеренка, А. Пароятникової, П. Паршина, Й. Стерніна, А. Стриженко, С. Сухих та багатьох інших. Серед останніх досліджень мовного впливу – праці В. Різуна, Н. Непійводи, В. Корнеєва, І. Шкіцької.

На українському матеріалі вивчали маніпулятивно марковані мовні ресурси, а також комунікативно-прагматичні аспекти маніпуляції в сучасному дискурсі (В. Бріцин, В. Германов, О. Дмитрук, В. Зірка, Н. Кондратенко, О. Пінчук) та в історичній ретроспективі (О. Зарецький). Значну частину досліджень у вітчизняному та російському мовознавстві присвячено аналізу реалізації маніпулятивних стратегій у рекламному й політичному дискурсах, у засобах масової інформації (В. Байков, О. Бикова, О. Епштейн, М. Кочкін, Г. Крейдлін, М. Кронгауз, В. Немцева, О. Михальова, О. Паршина, Г. Почепцов, О. Шейгал).

Маніпуляція не є власне мовним феноменом. Це явище універсальне, а тому має безліч визначень у різних галузях знань. Але беззаперечним є той факт, що маніпулювання базується на лінгвальних структурах і реалізується в мовленнєвій діяльності. Оскільки об'єкт маніпуляції – мовна особистість, то лінгвістика оперує поняттями лінгвокогнітивістики: мовна картина світу, поняття, концепти, ідеї; прагматики: комунікативні потреби і готовність до комунікації, мотиви й цілі комунікації, ціннісні орієнтації; лінгвокультурології, лінгвогендерології, соціолінгвістики тощо.

Проблема маніпулювання є дискусійною у науці. У світовому просторі розглядають **маніпуляцію** як спосіб панування, духовного впливу на людей через програмування їхньої поведінки та визначають такі ознаки маніпуляції: *різновид духовного, психологічного впливу* (метою дій маніпулятора є психічні

структури людської особистості); *прихований вплив, факт якого має залишитися непоміченим* (створення фальшивої дійсності); *вплив, який вимагає значної майстерності й знань* (до людей, свідомістю яких маніпулюють, ставляться не як до особистостей, а як до об'єктів, різновиду речей; політики використовують спеціальні відпрацьовані технології влади).

Щоб задіяти зазначені ознаки, необхідно використати навички та вміння **сугестивної лінгвістики** (впливати, управляти, маніпулювати) – науки міждисциплінарної, що знаходиться на стику філології і психології. Форма втілення сугестивності мовлення – текст, який можна розглядати як вербально, так і невербально.

Термін **«мовленнєве маніпулювання»** переважно розглядають у системі засобів масової маніпуляції. До понятійного апарату аналізу і систематизації способів впливу слова на свідомість людей входять такі поняття: *риторика, маніпулювання свідомістю, пропаганда, мовна демагогія, нейролінгвістичне програмування, сугестія, піар*.

При маніпулятивному мовленнєвому акті ключовим моментом для адресата є приховування своїх фактичних намірів, мотивів, цілей, намагання зробити так, щоб реципієнт навіть не здогадувався про них. У лінгвістиці та філософії мови розрізняють дві форми мовленнєвого впливу: *пряму* і *непряму*, відмінність між якими полягає у виборі прямих чи непрямих мовленнєвих актів. Інтерес становить саме непряма форма, адже йдеться про декодування інформації, мовних символів. Існує велика кількість прийомів, пов'язаних зі значеннями мовних виразів, які застосовують для того, щоб подати певну інформацію про реальні події у вигідному світлі відповідно до інтересів певної людини, соціальної або політичної групи [2].

До маніпулятивних стратегій належать: *неперевірена інформація, натяки* та *евфемізми*. Можна побудувати речення таким чином, щоб аудиторія зробила висновки про негативні якості будь-якої людини, хоча в самому тексті таких слів може не бути. Такі речі непідсудні, хоча впливають на репутацію особи.

У політиці важливу роль відіграють іміджмейкери, які займаються вербалізацією дійсності. Лідер повинен яскраво і барвисто описувати ситуації. Вербальні гасла є основним компонентом будь-якої політичної кампанії. Наприклад, коли офіційна влада Росії назвала чеченців «бандформуваннями», це санкціонувало застосування зброї для вирішення конфлікту. Раніше цей же прийом застосував Дж. Буш, назвавши американців, що залишилися в Кувейті після іракського вторгнення, «заручниками». Вживання такого слова легко включає сценарій звільнення заручників із застосуванням зброї. Г. Шіллер стверджував, що кінцева мета маніпулювання свідомістю – пасивність індивіда.

Мовна політика – це найпотужніша технологія впливу на цілі народи, а мовні війни є невід’ємною частиною інформаційної війни. Мовні війни нерідко точаться паралельно з війнами справжніми, але ще частіше їм передують. Щоб перемогти у мовній війні необхідно проводити зважену, послідовну, толерантну і разом із тим тверду мовну політику. Для експертів вплив мови на безпеку держави є аксіомою. Інформаційні методи війни не є новітнім винаходом. Деморалізація армії і цивільного населення супротивника, розпалювання конфліктів, поширення паніки, зрадливість – усе це завжди використовувалося при підготовці до війни та під час військових дій. Мова та історична пам’ять – дві взаємопов’язані складові ідентичності. Якщо ідентичність народу розмита, є ризик хибного ототожнення себе з іншим народом, що призводить до спалахів сепаратизму всередині країни та зазіхань ззовні (С. Оснач). Прикладом цього явища можуть бути: військові дії в Австрії, коли Німеччина стверджувала, що німці і австрійці – один народ; напад на Чехословаччину та окупацію Судетів – потреба захисту «німецькомовних співвітчизників»; події на Донбасі та в Криму, російсько-українська війна в Україні тощо.

Сьогодні досить часто в політиці можна спостерігати використання **методів нейролінгвістичного програмування** (методи, в основі яких використано психологічні та словесні прийоми з метою надання інструкцій

будь-якій людині) за допомогою: *прийому «віддзеркалення»*, що побудоване на пред'явленні об'єкту зорових, мовних і лінгвістичних характеристик, властивих самому об'єкту. У відповідь утворюється позитивне емоційне тло спілкування, знімаються захисні фільтри; *прийому «накладання субмодальностей»* – введення у рідну мову «чужих» мовних характеристик, що створюють сприятливе тло спілкування (А. Жмириков). Це складний метод, який важко поширювати на великі аудиторії. Він так само вимагає досить інтенсивної роботи, що не під силу лідеру, який навіть діє в ситуації підказок з боку фахівця; *прийом метафоризації* – оскільки кандидат намагається ввести виборця в ситуації нового для нього досвіду, описуючи його під умовною «я президент; як добре буде усім у цьому випадку», то для опису нового досвіду дуже важливим засобом може стати метафора. Метафори (у формі чарівних казок, віршів, анекдотів) свідомо і підсвідомо використовуються терапевтами з метою допомоги пацієнтам у здійсненні бажаних змін. Цим методом користаються політики, коли розповідають нам про чийсь досвід реформування якоїсь сфери діяльності людини.

Застосування **чорного піару** на теренах України відбувається у чотирьох напрямках: *розповсюдження слухів; неправдива інформація; сублімінальні прийоми впливу; чорна пропаганда*

Таким чином, у політичній діяльності активно застосовується маніпуляція у формі вербального впливу. Цей вплив може здійснюватись як на свідомому рівні, так і на рівні несвідомого. І, головне, варто пам'ятати: «Коли в нас забирають хліб, то позбавляють життя, коли ж забирають мову – відбирають безсмертя. Результат: Україна продовжує залишатися найгарячішим мовним бастионом Європи» (Р. Харчук).

Список використаної літератури:

1. Руда О.Г. Мовне питання як об'єкт маніпулятивних стратегій у сучасному політичному просторі: монографія / Олена Руда; НАН України, Інститут української мови. Київ, 2012. 232 с. С.50-51.

2. Чік Л. Засоби мовного маніпулювання у сучасних ЗМІ // file://Litpro_2015_5_33.pdf.

Липовська Наталія Анатоліївна
*доктор державного управління, професор,
професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»*

УПРАВЛІНСЬКА ГОТОВНІСТЬ ДО ПРОТИДІ ПСИХОЛОГІЧНОМУ НАСИЛЬСТВУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Зараз, як ніколи, наше суспільство потребує повернення почуття безпеки. Одним із показників психологічної безпеки освітнього середовища закладу освіти, що забезпечує оптимальний стан психічного здоров'я його учасників, є захист від психологічних деструкцій у взаємодії здобувачів освіти та викладачів.

Основною загрозою міжособистісної взаємодії в освітньому середовищі є можливість отримання психологічної травми, в результаті якої вона завдає шкоди позитивному розвитку людини та її психічному здоров'ю. Психологічне насильство у різноманітних проявах яке може приймати різні форми, визнано провідним джерелом психотравми (Оверчук, В., 2020) [1]:

- психологічні впливи – образи, приниження, погрози, покарання, негативні оцінки, заборони на поведінку і почуття, позбавлення чого-небудь, відмова від співчуття тощо;
- психологічні ефекти – тривожність, агресія, депресія, втрата впевненості в собі або в якихось значущих людях та ін.;
- психологічна взаємодія – непередбачувані дії спілкування партнерів, безвідповідальність у відносинах, неадекватність поведінки тощо.

Психологічне насильство включає словесне та емоційне насильство: ізолювання, відкидання, ігнорування, образи, поширення чуток, вигадкування